

Борзик О. Б.,
доктор філософії, викладач кафедри
природничих дисциплін Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Дехтярьова О.О.,
кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри
природничих дисциплін Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗВО

Прикметно, що на межі третього тисячоліття значно посилюється актуальність проблеми збереження і зміцнення здоров'я здобувачів вищої освіти, оскільки це найбільш динамічна соціальна група, що знаходиться на стадії формування фізіологічної та соціальної зрілості. З одного боку, особистість студентського віку добре адаптується до природних і соціальних факторів, а з іншого – має високий ризик до появи порушень у стані здоров'я. Насамперед, здоров'я є детермінантою, що визначає не тільки гармонійний розвиток особистості майбутнього фахівця, але й успішність освоєння професії, ефективність освітньої та майбутньої професійної діяльності.

Каталізатором позитивної динаміки стану здоров'я студентської молоді постає застосування здоров'язберігаючих технологій в освітньому процесі педагогічних ЗВО, що покликано забезпечити логічну послідовність, ступеневість і безперервність утвердження цінності здоров'я, освоєння здобувачами вищої освіти досвіду ведення здорового способу життя та диверсифікацію у формуванні культури здоров'я майбутнього держави. Справедливість такого бачення зумовлена тим, що професія педагога спрямована на сьогодення й майбутнє суспільства одночасно (за Г. Пономарьовою).

Дослідженню різних аспектів порушеної проблематики присвячено низку наукових праць. Зокрема, проблема застосування здоров'язберігаючих технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти висвітлена у роботах Ю. Бойчука, О. Ващенко, Л. Горяна, Т. Кіях, К. Оглобліна, С. Омельченко, Г. Пономарьової, Е. Помиткіна, Л. Попової, М. Смирнова, Л. Сущенко та інших.

За різних часів проблема здоров'я збереження визнавалася важливою й актуальною, однак і до сьогодні питання ефективного застосування здоров'язберігаючих технологій в освітньому процесі педагогічних ЗВО залишаються висвітленими відносно аспектно.

У нашому дослідженні ми виходимо з того, що порушена проблематика першочергово потребує усвідомлення суті феномену «здоров'язберігаючі технології». Для цього скористаємося загальнологічним методом та розкриємо дефініції понять «здоров'я» та «технології».

До середини ХХ ст. здоров'я трактували лише як відсутність хвороби, тобто здоровим вважали кожного, хто не був хворим.

З розвитком медицини й фармакології уявлення про здоров'я людини значно трансформувалося. Відтак основу сучасного уявлення про здоров'я становить дефініція, запропонована Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я (ВООЗ) (1948 р.): стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність фізичних дефектів або хвороб [2].

У другій половині ХХ ст. з'являється холістичний (від англ. *whole* – цілий, цілісний) підхід до трактування феномену «здоров'я», за якого під здоров'ям розуміють не лише фізичне благополуччя людини, а й її відповідний емоційний стан, інтелектуальний розвиток, рівень соціалізації й духовності. Науковцями було розроблено й обґрунтовано холістичну (п'ятивимірну) модель здоров'я, яка включає [3, с. 28]:

- фізичне благополуччя – добре фізичне самопочуття, енергічність, бадьорість, здатність витримувати фізичні навантаження;
- психологічне благополуччя:
 - інтелектуальне – уміння пізнавати, учитися й отримувати задоволення від цього процесу, здатність до критичного аналізу;
 - емоційне – здатність розуміти свій емоційно-чуттєвий світ та оточення, уміння здійснювати емоційну саморегуляцію станів;
 - духовне – усвідомлення сенсу життя і свого життєвого призначення, сприймання загальнолюдських цінностей, залучення до культурної спадщини людства;
- соціальне благополуччя – здатність вивищувати міжособистісні відносини до стану гармонійних, задоволення соціальним статусом, здатність до ефективно спілкування, конструктивної взаємодії, співробітництва, вибір асертивної моделі поведінки у реальних ситуаціях міжособистісної взаємодії.

Отже, правомірно стверджувати, що поняття «здоров'я» є комплексним і може розглядатися лише як інтегральна характеристика особистості, що включає три компоненти: фізичне (соматичне), психічне (єдність інтелектуального, емоційного та духовного) і соціальне (моральне) здоров'я.

Щодо феномена «технологія», то у перекладі з грецької трактується як вчення про мистецтво. У контексті дослідження видається ціннісною дефініція запропонована ЮНЕСКО: системний метод створення, застосування знань, з урахуванням технологічних і людських ресурсів та їх взаємовпливу, що передбачає оптимізацію форм освіти [1].

На підставі вищезазначеного постає очевидним, що здоров'я збереження має бути якісною характеристикою будь-якої освітньої технології.

Слід акцентувати на тому, що єдиного тлумачення феномена «здоров'язберігаючі технології» в науковій літературі не існує. Кожен автор, в силу від ряду причин надає йому своєрідний семантичний відтінок: одні науковці розглядають це поняття, виходячи з розуміння технології як певної системи прийомів, методів, методик, інші розуміють як значення змістової техніки, що забезпечує реалізацію освітніх завдань. Проте, абсолютно усі науковці

здоров'язберігаючі технології за характером діяльності основних суб'єктів поділяють на 2 групи (рис. 1).



Рис. 1. Класифікація здоров'язберігаючих технологій за характером діяльності основних суб'єктів комплексні та вузькоспеціалізовані

Серед видів здоров'язберігаючих технологій, особливої уваги в контексті дослідження заслуговують освітні здоров'язберігаючі технології під якими розуміємо синергетичну систему заходів, що включає взаємозв'язок і взаємодію усіх факторів освітнього середовища, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я особистості на всіх освітніх етапах. Їх метою є формування у здобувачів вищої освіти системи знань, умінь та навичок ведення здорового способу життя у рутинному житті.

На підставі теоретичного аналізу проблеми дослідження можемо стверджувати, що на сучасному етапі розвитку освітньої парадигми, здоров'язберігаючі освітні технології доцільно поділяти на такі групи:

- організаційно-педагогічні;
- психолого-педагогічні;
- едукаційні.

Охарактеризуємо більш детально суть та окреслимо оптимальні шляхи реалізації здоров'язберігаючих освітніх технологій в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти. Необхідність висвітлення даного питання пов'язуємо з тим, що для майбутнього фахівця педагогічної сфери набуття досвіду збереження і зміцнення здоров'я є важливим як для особистісного розвитку, успішності оволодіння професією під час навчання в закладі вищої освіти, так і для ефективної реалізації професійної діяльності, трансляції отриманого неоціненного досвіду у маси учасників освітнього процесу закладів загальної середньої освіти.

Організаційно-педагогічні освітні здоров'язберігаючі технології визначають створення належних умов, організацію освітнього середовища, що нівелює погіршення стану здоров'я здобувачів вищої освіти. При цьому слід зосереджувати увагу на забезпеченні відповідності освітнього процесу

нормативним вимогам конкретного напрямку підготовки та спеціальності; нормуванні навчального навантаження здобувачів вищої освіти; оптимізації режиму робочого дня суб'єктів освітнього процесу; створенні освітнього середовища, що забезпечує як фізичну, так і емоційно-психологічну безпеку учасників освітнього процесу; урізноманітненні форм організації освітнього процесу з урахуванням їх фізіолого-психологічного впливу на особистість; побудові індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти; розробці та реалізації освітніх програм із формування здоров'я бережної компетентності майбутніх фахівців.

Психолого-педагогічні освітні здоров'язберігаючі технології безпосередньо пов'язані з педагогічною діяльністю в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти. Вони передбачають модифікацію освітнього процесу, а саме: змісту освіти, форм, методів і засобів педагогічного впливу на особистість.

Першочергово, діяльність викладацького складу педагогічних закладів вищої освіти має базуватися на принципах здоров'язберігаючої педагогіки, а саме: не завдавати шкоди; триєдиного уявлення про здоров'я; безперервності та наступності; суб'єкт-суб'єктних відносин учасників освітнього процесу; відповідності змісту освіти віковим та індивідуальним особливостям здобувачів вищої освіти; пріоритету позитивних педагогічних впливів над негативними; реалізації активних й інтерактивних освітніх методів; формування у майбутніх фахівців відповідальності за власне здоров'я; відстроченого результату та контролю за результатами діяльності.

Реалізація психолого-педагогічних освітніх здоров'язберігаючих технологій під час аудиторних занять полягає в використанні позитивної педагогічної тактики; установленні правил роботи на занятті; зверненні до здобувачів вищої освіти на ім'я; цінуванні особистості кожного майбутнього фахівця та вияві до нього поваги; мотивуванні та стимулюванні здобувачів вищої освіти до освітньої діяльності; створенні умов для комфортного доброзичливого спілкування та організації багатосторонньої комунікації на занятті; використанні криголамів (вправи-вітання, вправи на знайомство, руханки, енерджайзери, емоційні розрядки, релаксації, різноманітні способи об'єднання здобувачів вищої освіти для здійснення інтеракції, вправи-прощання тощо); доборі найоптимальніших освітніх технологій, методів та прийомів; реалізації особистісно зорієнтованого навчання; постановці конкретних реальних завдань та чіткому інструктажі до виконання завдань; систематичному здійсненні зворотного зв'язку; регулярному контролю за виконанням завдань й обґрунтованій оцінці.

Едукаційні освітні здоров'язберігаючі технології передбачають здійснення ненав'язливих, спрямовуючих, мотивуючих в водночас цілеспрямованих і систематичних навчальних, виховних і розвивальних (едукаційних) впливів, що сприятиме одночасному розвитку свідомості, духовності й особистісних якостей майбутніх учителів початкових класів та ефективному формуванню й максимальному утвердженню культури здоров'я у молодих людей.

Реалізація едукативних заходів в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти має бути спрямована на формування відповідної теоретичної бази у здобувачів вищої освіти, формування позитивного ставлення до власного здоров'я; навчання, виховання та розвиток особистості, що уособлює духовне наповнення, інтелектуальне багатство, емоційну стабільність, соціальну адаптованість та фізичну досконалість; виховання культури здоров'я як світоглядної орієнтації особистості.

Серед дієвих едукативних заходів, які доцільно реалізовувати в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти, слід виділити такі, як-от: включення окремих вибіркового дисциплін на оздоровчу тематику до навчального плану спеціальності; модифікація планів виховної роботи кураторів (наставників) студентських груп щодо збагачення змісту виховної роботи та насичення різноманітними видами діяльності в аспекті дослідницької проблематики; проведення інформаційних дайджестів, тренінгових занять, коучингів, майстер класів, воркшопів, освітніх квестів, спортивних свят, туристичних походів; організація практик ранкового та завершального кола, зустрічей з фахівцями, спортивних секцій; залучення здобувачів вищої освіти до проєктної та просвітницької діяльності тощо.

При цьому, едукативні впливи на здобувачів вищої освіти мають здійснюватися наскрізно: у процесі професійної підготовки, позааудиторної діяльності, а також під час проходження педагогічної практики та самовиховання.

Отже, проблема збереження та зміцнення здоров'я студентської молоді на сьогодні є досить актуальною. Існує чимала низка наукових праць, в яких висвітлено різноманітні аспекти порушеної проблематики. Утім, пошук оптимальних шляхів застосування здоров'язберігаючих технологій в освітньому процесі педагогічних ЗВО залишається недостатньо висвітленим і потребує подальших розвідок у даному напрямі.

Література

1. Бондарева К. І., Козлова О. Г. Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя : наук.-метод. посіб. Суми, 2001. 129 с.
2. Булич Е. Г., Мурахов І. В. Валеологія. Теоретичні основи валеології : навч. посіб. Київ : ІЗММ, 1997. 224 с.
3. Основи здоров'я : підруч. для 9-го кл. загальноосв. навч. закл. / уклад. І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко. Київ : Видавництво «Алатон», 2017. 224 с.